

УДК 712.4:72.012.8(091)(045)

Кузнецова Ірина Олексіївна¹, д. мистецтвознавства

Ткач Наталія Анатоліївна²

Національний авіаційний університет, Київ, Україна

E-mail: iapkktd@gmail.com

ІСТОРІЯ ОЗЕЛЕНЕННЯ ІНТЕР'ЄРІВ ВІД НАЙДАВНІШИХ ЧАСІВ ДО ХХ СТОЛІТТЯ НАШОЇ ЕРИ

Анотація: У статті розглянуто еволюцію використання рослин в оформленні інтер'єрів від найдавніших часів до ХХ століття. Визначено особливості розвитку оранжерей і зимніх садів та основні види рослин, що вирощувались в той чи інший період розвитку людства. Акцент зроблено на специфіку формоутворення ваз и вазонів для рослин у співвідношенні з тенденціями свого часу.

Ключові слова: інтер'єр, озеленення, рослинництво, історія, кімнатні рослини.

Постановка проблеми. Природа – це те, що з найдавніших часів оточувало людину. Саме вона дає все необхідне для життя, і тому їй завжди відводилась ключова роль у житті людини. Оскільки дім людини – це те місце, де вона проводить досить велику частину свого часу, їй хотілося оживити його та додати різноманіття. Саме з таких міркувань і з'явилася ідея прикрашати житло рослинами. Історія озеленення інтер'єрів почалася ще кілька тисячоліть тому і триває й досі, але не систематизована.

Актуальність даної теми полягає в тому, що тема озеленення протягом останнього століття стала досить популярною у зв'язку з поширенням ідей екологічності. Уже давно доведено, що рослини добре впливають на центральну нервову систему, створюють ілюзію контакту з природою,

¹ © Кузнецова І.О.

² © Ткач Н.А.

наповнюють дім приємним запахом, очищають повітря, уже не кажучи про естетичну сторону питання, адже вони добре вписуються і стають чудовим доповненням будь-якого інтер'єру. Але для повного розуміння суті будь-якого поняття, і озеленення в тому числі, потрібно знати його історію.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. При написанні статті було проаналізовано книги, автореферати, дисертації по квітникарству, рослинництву, ландшафтному дизайну, переглянуті та проаналізовані інтер'єри різних епох і електронні ресурси. В книзі Богової І.О. та Фурсової Л.М. дається характеристика принципів та видів озеленення та садово-паркового мистецтва, їх історія [2]. Веселова С.С. розглядає зимові сади в двох основних аспектах: як малу форму садового мистецтва і як різновид інтер'єру будинку [3]. В численних джерелах можна знайти окрему інформацію по досліджуваному питанню, наприклад, в [4] про стильові зміни в оформленні озеленення в XVIII ст. Жадько Е. Г., Хессайон Д.Д. та Крюгер У., Янтра І. розглядають види кімнатних рослин та способи розміщення їх в інтер'єрі, частково описуючи історію розвитку кімнатного рослинництва. [5. 8, 14]. Стілл Ж. у статті коротко описує історію розвитку кімнатного рослинництва [15].

Існує достатній обсяг публікацій на тему озеленення сучасного інтер'єру, наприклад, Кузнецова І.О., Степанюк Т.О. описали вплив основних художніх засобів композиції на використання фітодизайну в інтер'єрі [9], Склярєнко Н.В. конкретизувала використання певного виду озеленення - моху як матеріалу в дизайн – проектуванні [11], Фомина Ю.А. надає поради за доглядом за різноманітними кімнатними рослинами та їх розміщення в домі [13]. В цілому різноманітність публікацій близька до даної теми досліджень, але не до кінця розкриває її.

Формулювання цілей статті. Мета - систематизування історію озеленення інтер'єрів для подальшого використання в дизайн-проектуванні.

Основна частина. Складно сказати, коли люди почали використовувати рослини в оформленні інтер'єру. Ймовірно, це сталося не раніше, ніж були винайдені квіткові горщики. Археологи стверджують, що вони вперше з'явилися в Китаї

близько 5000 років тому. Свідчення про це можна знайти в стародавніх трактатах, поезії та живописі. Наприклад, вже в ті часи хризантеми, орхідеї та інші традиційні види китайської садової культури вирощувалися як горшкові рослини. Приблизно в цей же час почали з'являтися квіти в інтер'єрах на Близькому і Середньому Сході.

Існує думка, що вирощувати рослини в мисках почали придворні лікарі. У спеціальних садах вони саджали лікарські рослини. Під час військових походів рослини пересаджували в невеликий посуд і брали з собою. Однак не всі рослини, навіть посаджені в горщик, були досить компактними. Потрібно було навчитися робити їх ще менше. Так з необхідності зародилося мистецтво бонсай [8]. Вирощені рослини використовувалися для прикраси ніші будинку, тому максимальна висота дерев становила близько половини метра. Через деякий час його починають використовувати при проведенні чайної церемонії.

Але витоки європейського садівництва потрібно шукати в культурі древніх цивілізацій Єгипту, античного світу, Близького Сходу. Там теж вирощували рослини в контейнерах, керамічних вазах, влаштовували "вісячі сади" на дахах будинків і терасах палаців. Наприклад, древній Вавилон прославився "вісячими садами" цариці Семіраміди (810-806 рр. до н.е.).

Перший відомий випадок колекціонування рослин відомий з розписів Карнакського храму. На фресках зображені солдати армії Тутмоса III, що несуть 300 екзотичних рослин, вивезених із Сирії як трофеї [7]. Торгівля й завоювання колоній сприяли поширенню цінних рослин та обміну садівничим досвідом. Із завезенням нових рослин, розвивалась технологія їх вирощування і поширювалось застосування в інтер'єрах.

Близько 1500 р. до н.е. квіткові горщики (діжки), з'явилися в Єгипті. На древніх фресках збереглися зображення рослин в горщиках, маленьких дерев і кущів в кам'яних вазах і лотках, якими прикрашали храми під час богослужінь. У список улюблених стародавніми єгиптянами квітів входили лотос, лілія, резеда, жасмин і мирт. На рис.1 подано розпис гробниці, на якому зображені фараон з жінкою. На задньому плані видно вази з рослинами.

Рис.1. Розпис гробниці. 1380 р. до н.е.

Рис.2. Нефертарі Мері – ен – мут. Орієнтовно 1255 р. до н. е.

На рис.2 зображена дружина фараона Рамзеса II Нефертарі на тлі горщиків з рослинами.

У Стародавній Греції однією з найбільш шанованих і улюблених богинь була богиня садів, хлібних злаків і квітів Флора. Її вітвар прикрашали великою кількістю гірлянд квітів.

З Стародавнього Риму пішла традиція прикрашати квітами в горщиках внутрішні двори будинків. Це були рослини зі звичного їм оточення, які використовували для прикраси дому і внутрішніх дворів. Перші спроби створити так звані «будинки для рослин» також були зроблені в Стародавньому Римі. Це були невеликі за розміром, обнесені стінами сади. Стіни захищали рослини від сухих гарячих вітрів, а по трубопроводу надходила вода для поливу [8].

Розкопки стародавньої Помпеї показали, що вілли цього міста були прикрашені квітами. На рис.3 подане фото фрески з древньоримської вілли в Боскорале, що в двох кілометрах від Помпеїв.

На фресці досить чітко видно зображення рослин в вазонах. Але на цьому розвиток «кімнатного» рослинництва в античних країнах зупинився на довгі роки. На рис.4 зображена частина реконструкції жилого дому в Помпеях до 79 г. до н.е.

Рис.3. Фреска в
древньоримській Віллі
Боскореалле, 50-40pp до н.е.

Рис.4. Реконструкція по
Дж.Пайлу інтер'єру жилого
дому. 79 г. до н.е.

У Середньовіччі, коли садівництво та квітникарство стало розвиватися в країнах з помірним і холодним кліматом, виникла необхідність ховати на зиму цінні рослини, завезені з південних країн. Ймовірно, саме тоді ці садові екзоти стали переносити на певний час у приміщення. Це не означає, що вони ставали "кімнатними". Саме поняття - "кімнатні рослини", з'явилося значно пізніше.

Є закономірним застосування ємностей з рідиною для тимчасового зберігання квітів, що навіть в ті суворі часи прикрашали і освіжали атмосферу будинків. У Середньовіччі улюбленим мотивом живопису був сюжет Благовіщення. Він зазвичай зображувався з елементами інтер'єру. Лілія могла зображатися в посудині (рис.5).

Рис. 5. Частина тритиха. Робер Кампен. «Благовіщення»
(Алтарь сім'ї Мероде), біля 1427

Протягом довгого часу теплолюбні рослини повноцінно можна було вирощувати тільки в спеціально влаштованих оранжереях при палацах. Так вирощували корисні і декоративні плодові культури, квіти, лікарські та пряно-ароматичні рослини з середземномор'я та Близького Сходу.

Перша згадка про вирощування рослин в закритому приміщенні, відноситься до XIII століття. В 1240 р. в Кельні був представлений зимовий сад, що вважається першим в Європі. Він був спроектований Альбертом Магнусом і дав початок будівництву зимових садів по всій Європі. Спочатку в них вирощували види, що мають практичний інтерес для імператорських кухонь, наприклад, апельсини, а приміщення, в яких їх утримували, стали називати оранжереями (апельсини з фр. "orange").

Остаточному перенесенню рослин в будинки заважала відсутність великих шибок. Щоб зберегти тепло, вікна в будинках робилися маленькими, і світла від них було дуже мало, що не є сприятливою умовою для вирощування рослин. Така ситуація зберігалася аж до винаходу листового скла в кінці XVI ст. Але відомо, наприклад, що в 1570 р лондонський аптекар Морган вирощував у вітрині своєї аптеки кілька кактусів [6].

Епоха великих географічних відкриттів, що почалася в XV столітті, стала досить значним етапом в історії квітникарства та кімнатного рослинництва. Мандрівники з Європи привозили все більше і більше нових рослин. Основна їх кількість потрапила до Європи під час колоніальних завоювань наприкінці XVII - початку XVIII ст., коли з Америки везли кактуси і орхідеї, з Індокитаю - цитрусові, з Індії - рослини, що давали прянощі. Насіння, живці, листочки і цілі рослини перевозилися в інші країни, де їх, через неможливість адаптувати до інакшого клімату, вирощували в приміщеннях. Різноманітність декоративних кімнатних рослин досягалася за рахунок введення в кімнатну культуру дикорослих представників тропічної флори.

Рис.6. Антонелло да Мессіна
«Св. Ієронім в кельї». 1474.
Фрагмент

Рис. 7. Вітторе Карпаччо «Сон
Св. Урсули», 1495. Фрагмент.

Про те, що ці рослини дійсно застосовувались в якості прикрас будинків можуть свідчити картини художників, що зображували тогочасні інтер'єри. Наприклад, на картині Антонелло да Мессіні «Св. Ієронім в кельї» (1474) в ногах святого стоять дві посудини з ростущими в ній рослинами (рис.6). Або ж робота Вітторе Карпаччо «Сон Св. Урсули», закінчена в 1495, на задньому плані якої стоїть дві вази з рослинами (рис.7).

У період ренесансу і бароко зображення рослинності в вазах зустрічається не тільки на картинах, але і на посуді і меблях (рис. 8, 9), що свідчить про все більше їх застосування в інтер'єрі.

Рис.8. Англійська фаянсова
тарілка з зображенням
тюльпана в вазі. 1661.

Рис.9. Частина Schrank (шафа).
Зображення рослинності в
вазах по дизайну П. Флотнера.
1541.

Прообразами зимових садів в Європі XVI ст. стали так звані «будинки помаранч». Це були теплиці, в яких вирощувалися екзотичні рослини і плоди, в першу чергу апельсини. Перші оранжереї були побудовані в Ботанічному саду Лейдена в 1599 році, в 1646 році вони з'явилися в Ренті і Амстердамі, в 1714 - в Парижі та в Петербурзі [4].

Протягом XVII ст. розведення оранжерейних рослин в Європі ставало все більш популярним. Почалося активне будівництво оранжерей в ботанічних садах і приватних володіннях. Виникли численні приватні колекції. Асортимент рослин збільшувався, з'явився попит на більш рідкісні декоративні види. З часом функції оранжерей значно розширилися. Їх стали використовувати не тільки для збереження і вирощування рослин, а і для прийому гостей, проведення свят, концертів. Це призвело до зміни зовнішніх форм, що стали значно масштабніші, і внутрішнього оздоблення, якому додали комфорту. Так почала формуватися особлива група оранжерей з парадними функціями. Найвідоміший приклад – Велика Оранжерея у Версалі, побудована для Людовика XIV архітектором Ж.-А. Мансаром (між 1681 і 1688 рр.) [2].

Стиль внутрішнього озеленення, подібний до сьогоденного, і який був попередником критого садівництва у Вікторіанську епоху, бере свій початок в 1700-х роках - в цей час більше 5000 видів екзотичних рослин були ввезені в Англію. Починають з'являтися теплиці і в Америці. Ця епоха, яку прийнято називати епохою просвітництва, стала початком класифікації рослин - Карл фон Лінней зібрав і класифікував рослини [10].

Формування стилю відображається і в вазах для рослин Даніеля Маро, Жана Берена та інших. На рис.10 зображені вази з альбома гравюр Стефано Делла Белла.

Рис.10. Дизайн ваз із альбому гравюр Стефано Делла Белла «Зібрання різних ваз». 1639-48

В кінці життєдіяльності садівника Хемфрі Рентона (на початку XIX ст.) озеленення знову набувало класичну строгість і геометричність. Якщо в середині XVIII ст. важлива була асиметрія, то з початку XIX ст. важливими стають до того не модні квітучі рослини, які треба було компонувати з урахуванням симетричності. Завдяки Джону Лудоні в першій половині XIX ст. штучні композиції повертаються в моду. Друкуються його енциклопедії по садівництву, що дають базис для розвитку крихітних садків біля кожного будинку і використання певних сортів рослин для дизайну інтер'єру.

З початку XIX ст. в Англії найбільш активно, так як на її території не було військових дій, а пізніше у 30-ті роки XIX ст. у всіх європейських розвинених країнах будуються нові оранжереї і зимові сади. Дворянство приходить туди дивуватись оранжереями, вчені активно вивчають незнайомі рослини. Якщо в XVIII столітті мати власну оранжерею було модним і обходилося дорого, то до середини XIX ст. невеликі садки створюються майже в кожному особняку.

Популярними вікторіанськими кімнатними рослинами були азалії, бегонії, камелії, виноградний плющ, dracaenas ("кукурудзяні рослини»), фікуси, герані, пальми, філодендрони. У приватних будинках ці рослини, як правило, встановлювались в підвісні корзини або були поміщені в групи по багаторівневих стендах. У громадських місцях, таких як готелі і театри,

величезні тропічні рослини були виставлені у фойє і вітальні [10].

В домашніх садах тримали помаранчі, лимони, агави і алоє. Приблизно тоді ж стають популярними пальми і схожі на пальми юки, драцени і цикаса - рослини, які і зараз відомі, як самі невибагливі. Вже на початку XIX століття в будинках тримали королівські бегонії. В оранжереях цвіли троянди та азалії.

У XIX столітті міські садиби поступилися місцем особнякам, і рослини стали по-справжньому «кімнатними», перемістившись всередину житлових приміщень. У Російській імперії в цей період вже були широко відомі такі кімнатні рослини, як пальми, фікус, абелія, гібікус китайський, монстера, пеларгонія, різні цитрусові [4].

У 1834 р англійський садівник Уорд запропонував вирощувати ніжні вологолюбні рослини в спеціальних скляних ящиках, які він називав тераріумами. Ці ємності могли довго зберігати постійну температуру і високу вологість. Ящики Уорда стали встановлювати у всіх багатих будинках. Винахід Уорда (рис. 11) дозволив привезти в Європу такі рослини, як орхідеї, бромелієві, папороті. В Англії в моду стали входити орхідеї.

Рис. 11. Ящик Уорда

*Рис. 12. Інтер'єр салону королеви Вікторії в залізничному вагоні.
1869*

У другій половині XIX ст. озеленення інтер'єрів в таких розвинених країнах, як Англія, Франція та ін., стає повсюдним.

Нові технології, розвиток металургійної та скляної промисловості дозволяють склити великі простори. Широко відомі ілюстрації Кришталевого палацу Джозефа Пакстона 1851 року, де на всіх зображеннях присутні різні види рослин як в окремих невеликих вазонах, так і в такому вигляді, який класифікується як оранжерейний. На рис. 16 зображений інтер'єр салону королеви Вікторії в залізничному вагоні із зображенням праворуч букета у вазі, зліва в глибині - довголистої рослини, схожої на гібіскус.

Розведення квітів свідомо популяризувалося як засіб для розвитку у народу смаку до краси. У 1898 році вийшла друком фундаментальна праця М. Гесдерфера під назвою «Кімнатне квітникарство».

Розквітом кімнатного квітникарства можна вважати період середини - кінця XIX століття, коли видається багато спеціальної літератури з розведення домашніх рослин, успішно працюють «садові заклади», де можна купити квіти і дерева в діжках на будь-який смак. Асортимент декоративних рослин в ті часи був величезний. Екзотичні рослини з Америки та Азії вже досить поширилися і стали відносно доступні для обивателя, а тримати вдома квіти стає звичним.

Висновки. Аналіз історії озеленення інтер'єрів від початку до XX століття для подальшого використання в дизайн-проектванні дозволив визначити географічні межі досліджень: Європу та Азію, як визначаючі нинішнє дизайн-проектвання в Україні; часові межі досліджень: починаються за 5000 років до сучасності з першої їх появи, закінчуються кінцем XIX століття, так як з цього часу використання озеленення стає повсюдним в дизайні інтер'єрів.

Історично склалося два основні типи приміщень, в яких використовуються рослини: оранжерейний та інтер'єри з окремими елементами озеленення. Предметне насичення таких приміщень в їх історичному розвитку перш за все визначається технологічним фактором і стильовими особливостями, відповідними даній історичній епосі.

Озеленення в інтер'єрах може виконувати такі основні функції: естетичні, зонувальні, лікувальні, психологічні, престижності.

Перспективи досліджень. Інтер'єрне озеленення набуває дедалі більшої популярності, а це означає, що збільшуються сфери його застосування і технології. Враховуючи уже відомі дослідження по сприйняттю, наприклад [1], можна розглянути як впливає геометрія і колір квіткових композицій на художнє проектування інтер'єру.

Література

1. Бессарабова Е.В. Влияние геометрии, цвета и материала объекта дизайна на количество информации / Е.В. Бессарабова // Научный журнал «Гуманитарно-педагогическое образование. Психология. Педагогика. Филология. Искусствоведение. Культурология». – 2015. –Т.1. - №2. – С. 160 – 164.
2. Боговая И.О., Фурсова Л.М. Ландшафтное искусство./ И.О. Боговая., Л.М. Фурсова. – М.: Агропромиздат, 1988. – 223 с.
3. Веселова С.С. Зимние сады в российских дворцах, домах и особняках XVIII - начала XX вв : автореф. дис... канд. мистецтвозн.: 17.00.04 / С.С. Веселова. – М.: 2011. – 311 с.
4. Дворцы. Сады. Усадьбы / ред. группа О. Елисеєва, Т.євсєєва и др.. – М.: Мир энциклопедий Аванта+, Астрель, 2012. – С. 362-365.
5. Жадько Е. Г. Растения и оформление интерьера: современный дизайн./ Е. Г. Жадько. – М.: Ростов-на-Дону: Феникс, 2003. – 256с.
6. История возникновения комнатных растений [Электронный ресурс]: <http://www.idealdomik.ru/vs-o-domashnih-cvetah/rasteniya-v-interere-fitodizain/istoriya-voznikovenija-komnatnyh-rastenii.html> (26.08.2011). – назва з екрану.
7. Казаринова Н.В., Ткаченко К.Г. Здоровье дарят комнатные растения./ Н.В. Казаринова, К.Г. Ткаченко. – М.: СПб, Нева, 2003. – 128 с.
8. Крюгер У., Янтра І. 1000 прекрасных растений в вашем доме./ У. Крюгер, І. Янтра. – М.: БММ, 1997. – 384 с.
9. Кузнецова І.О. Вплив основних художніх засобів композиції на використання фітодизайну в інтер'єрі / Кузнецова І.О., Степанюк Т.О. // НАУКОВИЙ ВІСНИК НЛТУ УКРАЇНИ: Зб. наук.-техн. пр. - Львів: РВВ України, 2013. – Вип. 23.18. – С. 316 - 320.

10. Пайл Дж. Дизайн интерьеров: 6000 лет истории / Джон Пайл. – М.: АСТ Астрель, 2006. – 559с.
11. Скляренко Н.В. Мох як матеріал у дизайні: проектні еко-концепції / Н.В. Скляренко // Архітектура та екологія: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 16-18 листопада 2015 р.). – К.: НАУ, 2015. – С. 169-171.
12. Федоров А.А. Жизнь растений в 6 томах. Цветковые растения./ А.А. Федоров.— М.: Просвещение, 1982. — 543 с.
13. Фомина Ю.А. Красивое комнатное цветоводство для начинающих и мастеров / Ю.А. Фомина. – М.: Эксмо, 2010. – 128 с.
14. Хессайон Д.Д. Всё о комнатных растениях./ Д.Д. Хессайон.— М.: Кладезь-Букс, 2008. — 256 с.
15. A Brief History of the Interior Landscape and Floral Industries [Електронний ресурс] // Many hats publications : [сайт] / Жоель Стілл – Режим доступу: <http://www.manyhatspublications.com/index.html> (01.13.2001). – назва з екрану.

Аннотация

Кузнецова И.А., Ткач Н.А. История озеленения интерьеров с III тысячелетия до нашей эры до XX века для дальнейшего использования в дизайн – проектировании. В статье рассмотрена эволюция использования растений в оформлении интерьеров от древнейших времен до XX века. Определены особенности развития оранжерей и зимних садов и основные виды растений, которые выращивались в тот или иной период развития человечества. Акцент сделан на специфику формообразования ваз и вазонов для растений в соответствии с тенденциями своего времени.

Abstract

Kuznetsova I.A., Tkach N.A. The history of the planting of greenery in the interiors from ancient times to our era to the twentieth century. The article describes the evolution of the use of plants in interior design from ancient times to the twentieth century. The special qualities of evolution of the greenhouses and winter gardens and the main types of plants that were grown in different periods of the human development were identified. The emphasis was given on the specificity of the morphogenesis of vases and pots for plants according to trends of the specific time.

Стаття надійшла в редакцію 1.03.2016 р.